

Introducere

Victimă, victimologie, victimizare, subiect, situație și știință, sintagme căzute fără voia lor în prăpastia indiferenței semenilor, (dar amintite undeva la periferia justiției, ori a unor discipline cu pretenții umaniste, a căror atenție este însă concentrată asupra „cuplului” infractor - infracțiune), în actuala societate își reclamă cu îndreptățită motivație, drepturile călcate cu picioarele nepăsării, placidității, indolenței. Strigătele disperate ce solicită înțelegere, compasiune și chiar ajutor nu pot fi percepute, deși sunt auzite de cei care fugitiv încearcă să se strecoare prin viață. Responsabilitatea indusă de procesul juridic, penal sau civil, și mai ales de persoana făptuitorului, de cele mai multe ori condamnat, ne fac să trecem într-un con nemeritat de umbră VICTIMA - persoană pe umerii căreia se clădește întregul eșafodaj juridic, tocmai atunci când are mai multă nevoie de NOI. Egoismul supraviețuirii în singurătate își spune cuvântul și conștient sau nu demonstrăm că viața socială, comunitară, ce ar presupune întrajutorarea necondiționată, există numai în literatură, doctrină sau în iluziile deșarte ale ultimilor samariteni.

Iată de ce, demersul nostru încearcă să ofere nu numai niște noțiuni considerate mai mult sau mai puțin utile în pregătirea juridică și cu aplicativitate sperăm nu îndoielnică, ci să se constituie și într-un amplificator al strigătului disperării ce caută alinare, care să spargă timpanele celor care, deși au urechi, refuză să audă, și care deși au ochi nu vor să vadă și victima.

*
* *

Pentru magistrați - judecători și procurori, ca de altfel pentru toți profesioniștii dreptului, implicați în complexul exercițiu al combaterii și reprimării infracționalității, lupta pentru aflarea adevărului trebuie să se circumscrie unor eforturi reale, lipsite de umbra precedentului judiciar și a

stereotipurilor, în care toate elementele mediului infracțional trebuie analizate cu aceeași maximă importanță. Aceasta implică și acordarea unei atenții egale sau echilibrate tuturor participanților din procesul penal și, cu precădere, atenție egală victimei și infractorului. În dorința justificată de a aplica principiile dreptului penal și procesul penal, acelea de identificare și tragere la răspundere penală a infractorilor, de cele mai multe ori personajul victimă ocupă un loc subsidiar, ea fiind, de obicei tratată ca simpla persoană ce a declanșat procedura judiciară penală într-un anumit caz penal. De altfel justiția s-a născut odată cu strigătul victimei lezată într-un drept al său; deferind însă instituțiilor statului problema dreptului lezată, nu înseamnă însă că victima trebuie înlăturată din raporturile de reciprocitate juridică în care se află față de autor. Este suficient că există deja, în legislația în vigoare, așa consideratele abuzuri împotriva victimei, respectiv excluderea totală a acestora din procedura de acordare a amnistiei și grațierii. Este evident așadar că politica penală a unui stat nu trebuie să se orienteze prioritar asupra infractorilor, dar în mod egal ar trebui să o facă și față de victimele unui raport binom - infracțiunea.

În acest context, victimologia devine deosebit de importantă în ansamblul procesului investigativ și aceasta nu numai pentru că ne spune cine sunt victimele, care este istoria lor personală, obiceiurile sociale sau personalitatea acestora, dar ne furnizează de asemenea răspunsuri la întrebarea „de ce au fost alese ca victime?” în multe situații infractorul va amâna alegerea unei victime, până atunci când o va întâlni pe aceea care întrunește toate așteptările lui, și care îi va da posibilitatea să-și satisfacă anumite fantezii sau dorințe. Din această cauză, modalitatea în care victima este aleasă este important și oferă o perspectivă asupra modului de gândire și de operare a infractorului. Dacă suntem capabili să stabilim modalitatea în care infractorul acționează, atunci vom fi cu atât mai capabili să determinăm comportamentul lui viitor, ceea ce va conduce, cu siguranță, la un succes al investigației și cercetării penale.

Foarte strâns legate de conceptul de victimologie sunt conceptele de metodă de abordare, metodă de atac și evaluarea riscurilor. Dacă vom cunoaște detalii despre personalitatea victimei, atunci vom putea stabili, în corelație cu analiza locului faptei, cum aceste victime au fost abordate inițial de către infractor, cum au fost atacate și puse sub stăpânire. Dacă această examinare se face împreună cu aceea a riscurilor pe care făptuitorul, el însuși, și le-a asumat când a vizat o anumită victimă, atunci vom avea o imagine de ansamblu asupra acesteia din urmă și a rațiunii pentru care a fost aleasă ca victimă, ceea ce va conduce la o mai bună individualizare a măsurilor ce vor fi luate ulterior împotriva infractorilor și la evitarea - în unele situații - a erorii judiciare.

Suntem încredințați că lectura acestui curs universitar va deschide noi orizonturi și pentru implementarea în țara noastră a conceptului de justiție restaurativă, concept ce plasează victima în centrul negocierii post-infracționale.

În consens cu autorii
dr. avocat Luminița Georgeta Nicolae
(ex)director al Institutului Național de Magistratură

Victimologia din perspectiva derivei criminogene contemporane -, o provocare exigentă în algoritmul înfăptuirii actului de justiție

1.1. Scurt istoric

Considerațiile de ordin victimologic care „cercetează relațiile dintre criminal și victima sa” aparțin avocatului român **Bcniamin Mendelsohn**.

B. Mendelsohn supune analizei raportul infractor - victimă începând din anul **1937** și apreciază că reacția victimei la actul agresional este dependentă de potențialul de receptivitate al victimei, diferit de la individ la individ, fiind condiționat de vârstă, sex, grad de cultură și inteligență, aspect bio-psihic, grad de obișnuință față de pornirile agresive, stabilitate sau instabilitate.

Clasifică victimele astfel: victimă total nevinovată (pruncuciderea), victimă mai puțin vinovată decât criminalul (ignoranța, imprudența), victimă tot atât de vinovată ca și criminalul (provocatoare), victimă total vinovată (stimulatoare, agresoare), victimă înnăscută.

Observația și măsurarea comportamentului concret al victimei, întrepătrunderea raporturilor cu infractorul și cu mediul social reprezintă adevăratul obiect de cercetare al victimologiei.

Profesorul german de drept penal **Hans von Hentig (1887-1974)**, în volumul „The criminal and his victim”, apărut în **1984**, a analizat fenomenul concret stabilind prenoțiuni și concepte utilizate în victimologie, evidențiind posibilitățile de interacțiune dintre infractor și victimă, precum și rolul victimei în desfășurarea activității infracționale.

Hans von Hentig propune următoarea clasificare a victimelor: victime izolate de ansamblul organizării vieții și activității sociale: străinii, marginalizații social, persoanele abandonate, inadaptații psiho-biologic la un anumit regim de viață (solitarii și melancolicii), victime generate de neliniștea vitală individuală (caracterizate printr-o necesitate internă de acțiune și stabilitate psiho-socială), victime fără rezistență acțională (de regulă, în perioada pubertății sau a senilității).

Sintetizând rolul factorilor fiziologici în producerea victimizării, **Hans von Hentig** stabilește următoarea structură a victimelor: victime predestinate ereditar, victime recidiviste, victime neputincioase, victime false, victime imune, victime care devin infractori, disperații, tinerii, femeile, handicapații mintali, emigranții, minoritățile, oamenii fără cultură, oprimații, iresponsabilii, turmentații.

Punând în evidență rolul unor elemente situaționale, **Hans von Hentig** elaborează o nouă clasificare a victimelor:

- victime nevârstnice (posibilitatea victimizării prin reducerea reacțiilor și conduitei de apărare, sub forma abuzului și hărțuiei sexuale, a răpirii, a cerșetoriei);
- victime femei (se creează o dependență între determinarea biologică a femeii lipsită de posibilitatea unei apărări dinamice și agresivitatea criminalilor motivată sexual sau material);
- victime vârstnice, dependenții de alcool și stupefiante (neadaptarea comportamentului la solicitările ce-i sunt adresate de realitatea ambientală);
- imigranții (rolul adaptiv al psihicului este redus prin lipsa unei adecvări reale de ordin comunicațional care să asigure obținerea unui echilibru optim al personalității);
- etnicii (dificultatea formării unor comportamente care să corespundă unui grad de solicitări sociale);
- indivizii normali, dar cu o inteligență redusă (sunt lipsiți de capacitatea de a anticipa rezultatele acțiunilor desfășurate, în raport cu influențele mediului);
- indivizii temporar deprimați (prezența scopului în plan mental este redusă datorită lipsei de voință și a sentimentului de inferioritate);
- indivizii achizitivi (starea de relaționare cu mediul este determinată de modul în care individul realizează venituri substanțiale, prin absolutizarea nevoii de a realiza profituri în funcție de contextul în care apare orice posibilitate);
- desfrânații și destrăbălați! (rămân inerti la regulile sociale și morale, prezentând tulburări legate de structura sistemului comportamental și chiar nervos);
- singuraticii (modificarea comportamentului prin absolutizarea izolării în interpretarea tuturor proceselor psihice);
- chinitorii (depășirea limitelor unei comportări normale, prin participarea la un flux de fapte psihice prin care denaturează regulile și raporturile interindividuale);

- indivizii „blocați și cei nesupuși” (își elaborează un anumit model comportamental individual și, în momentul apariției unor contradicții acceptă soluțiile unor infractori sau datorită psihicului lor nu se vor lăsa victimizați).

În perioada 1947-1961, Școala de la Mainz dezvoltă caracteristicile victimale, conținutul specific al individualității victimale, esența etică a conflictului agresional deprins din acțiunile comunității, necesitatea reintegrării sociale a victimei, cercetarea caracteristicilor infractorilor.

În anul 1961, **Filippo Gramatica**, în volumul „Principi di Difesa Sociale”, elaborează profilaxia victimală după gradul de victimizare și capacitatea de recuperare individuală, restabilirea unor relații sociale și a interacțiunii stabilite cu comunitatea.

În anul 1966, **E.A. Fatah**, în studiul „Quelques problemes poses a la justice penale par la victimologie”, evidențiază modul în care actul agresional exercită o presiune constantă și puternică asupra victimei, obligând-o să participe în orice mod la derularea actului agresional, devenind: victimă participantă, victimă latentă, victimă predispusă, victimă provocatoare, victimă neparticipantă.

În 1970, **Thorsten Sellin** și **Marvia Wolfgang** în volumul „The Resurement of Delinquency”, consideră că există următoarele tipuri de victimizare:

- victimizarea primară (reprezintă urmarea oricărei agresiuni îndreptată împotriva unei victime);
- victimizarea secundară (are în vedere situațiile de păgubire a unor societăți comerciale);
- victimizarea terțiară (privește delictele care au ca obiect conviețuirea socială sau administrația publică);
- participarea mutuală (vizează adoptarea de către victimă fie a unei maniere relativ pasive, fie a unei atitudini de păstrare „a secretului victimizării”);
- victimizarea juvenilă (este condiționată de caracteristicile reflecției factorilor perturbatori din mediul înconjurător, relația dintre victima minor și mediu fiind instabilă și situațională).

În 1973, în Israel, a avut loc primul Colocviu Internațional de Victimologie, subliniindu-se influențele criminologiei, psihologiei, psihanalizei privind comportamentul victimei, investigat și descris sub aspectul conceptelor de conștiință, trăire psihică, drepturi și obligații.

În anul 1976, în S.U.A., a fost organizat al doilea Simpozion Internațional de Victimologie, stabilindu-se obiectul și direcțiile de dezvoltare a